

Р.Б. Құдайбергенова, Д.О. Умбетова
«Alikhan Bokeikhan University» білім беру мекемесі
Қазақстан, Семей
e-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ КІТАПХАНАЛАРЫ: ЗАМАНАУИ МІНДЕТТЕР МЕН ЗАМАНАУИ ШЕШІМДЕР

Аннотация

Мақалада қоғам дамуының қазіргі кезеңінің ерекшелігі-ақпарат дәстүрлі баспа түрінде де, электронды түрде де бар, сонымен қатар, заманауи ақпараттық технологиялар адамзат жинаған ақпаратты электронды түрге кеңінен аударуға ғана емес, сонымен бірге бірден электронды түрде көптеген жаңа ақпараттық ресурстарды құруға мүмкіндігі туралы жазылған. Ақпаратты ұсынудың бұл формасы байланыс процестерін едәуір жеделдетумен қатар, ақпаратты өндіру, сақтау және тарату процестерін сапалы жаңа деңгейде ұйымдастыруға мүмкіндігі сипатталады. Ақпараттандыру, ақпараттық- коммуникациялық технологиялардың (АКТ) және мультимедианың конвергенциясы, ғылым мен білім беру саласында қазіргі заманғы ақпараттық жүйелерді қолдануға көшу білімді алу мен жинақтаудың, оларды тарату мен пайдаланудың түбегейлі жаңа деңгейін қолдану мысалдары келтірілген. Алынған нәтижелер зияткерлік жүйелерді жобалауда және нақты практикалық міндеттерге арналған оңтайлы архитектураларды таңдауда пайдалы болуы мүмкін.

Кілт сөздер: электронды кітапханалар, электронды кітап, ақпараттық жүйелер, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), цифрландыру, автоматтандыру, ақпараттық ресурстар.

Құдайбергенова Р.Б., Умбетова Д.О.
«Alikhan Bokeikhan University»
Қазақстан, Семей
e-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

БИБЛИОТЕКИ ВУЗОВ КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ЗАДАЧИ И СОВРЕМЕННЫЕ РЕШЕНИЯ

Аннотация

В статье прописана особенность современного этапа развития общества в том, что информация существует как в традиционной печатной, так и в электронной форме, кроме того, современные информационные технологии позволяют не только широко переводить собранную человечеством информацию в электронный вид, но и создавать сразу много новых информационных ресурсов в электронном виде. Данная форма представления информации характеризуется возможностью организации процессов производства, хранения и распространения информации на качественно новом уровне, а также значительным ускорением коммуникационных процессов. Приведены примеры применения принципиально нового уровня получения и накопления знаний, их распространения и использования, конвергенции информационно - коммуникационных технологий (ИКТ) и мультимедиа, перехода к использованию современных информационных систем в сфере науки и образования. Полученные результаты могут быть полезны при проектировании интеллектуальных систем и выборе оптимальных архитектур для конкретных практических задач.

Ключевые слова: электронные библиотеки, электронные книги, информационные системы, информационно-коммуникационные технологии(ИКТ), цифровизация, автоматизация, информационные ресурсы.

Kudaybergenova R.B., Umbetova D.O.
«Alikhan Bokeikhan University»
Kazakhstan, Semey
e-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

LIBRARIES OF UNIVERSITIES OF KAZAKHSTAN: MODERN TASKS AND

Abstract

The article describes the peculiarity of the current stage of society's development in the fact that information exists both in traditional printed and electronic form, in addition, modern information technologies make it possible not only to widely translate the information collected by mankind into electronic form, but also to create many new information resources in electronic form at once. This form of information presentation is characterized by the possibility of organizing the processes of production, storage and dissemination of information at a qualitatively new level, as well as a significant acceleration of communication processes. Examples of the application of a fundamentally new level of knowledge acquisition and accumulation, their dissemination and use, the convergence of information and communication technologies (ICT) and multimedia, the transition to the use of modern information systems in the field of science and education are given. The results obtained can be useful in designing intelligent systems and selecting optimal architectures for specific practical tasks.

Keywords: electronic libraries, e-books, information systems, information and communication technologies (ICT), digitalization, automation, information resources.

Kіріспе

Ақпараттық әдістер мен технологиялар іс-әрекеттің барлық түрлеріне тереңірек енеді. Ақпараттандыру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) және мультимедианың конвергенциясы, ғылым мен білім беру саласында қазіргі заманғы ақпараттық жүйелерді қолдануға көшу білімді алу мен жинақтаудың, оларды тарату мен пайдаланудың түбегейлі жаңа деңгейін қамтамасыз етеді.

Пайдаланушылардың электрондық ақпараттық ресурстарға жариялы (оның ішінде қашықтықтан) қол жеткізуін қамтамасыз ету ғылымға, білім мен мәдениетке ақпараттық қызмет көрсетудің бірінші кезектегі міндеттерінің бірі болды. Қазіргі жағдайда, тек баспа құралдарына негізделген ақпараттық қызмет көрсету тұжырымдамасы ескіргенін және оны басқасымен алмастырғанын дәлелдеуді қажет етпейді - пайдаланушының уақыты мен орналасқан жеріне қарамастан, шексіз мөлшерде таратылатын және ғаламдық деректер желілері арқылы лезде қол жетімді әр түрлі ақпараттың электронды ұсынылуына негізделген.

Осыған байланысты кітапхана сияқты әлеуметтік институттың рөлі мен функциялары айтарлықтай өзгереді - ақпараттың негізгі қоймасы және таратушысы.

Негізгі бөлім. Ғылым, мәдениет және білім беру қажеттіліктері үшін ақпараттық - кітапханалық қызмет көрсетудің бүгінгі күні (және, әсіресе,

ертең) электрондық құжаттар коллекцияларынан (цифрландырылған дәстүрлі материалдардан да, электронды түрде де жасалған) емес, электронды кітапханалар (digital libraries) құру арқылы тиімді екендігі жалпыға белгілі. ғаламдық компьютерлік желілерді қолдана отырып, іздеу, талдау және оған қол жеткізу үшін әртүрлі ақпаратты өндіруге, сақтауға және ұйымдастыруға бірыңғай көзқарасты жүзеге асыратын жүйе.

Дәстүрлі кітапхана мен электрондық кітапхананың басты айырмашылығы-пайдаланушы құжатқа және/немесе құжаттарға сілтеме жасау үшін ғана емес, қажетті ақпарат алу үшін соңғы қызметтерге жүгінеді. Электрондық кітапхананың ерекшелігі-әртүрлі іздеу механизмдері мен электронды деректердің гетерогенді жинақтарына қол жеткізу құралдарын параллель пайдалану мүмкіндігі. Электрондық кітапхана сұранысына жауап ретінде пайдаланушыға жалғыз электрондық құжат (немесе оның үзіндісі) ұсынылуы мүмкін және мәтіндік түрде міндетті емес болғандықтан, гетерогенді Нысандар коллекциясындағы ақпаратты тиімді кешенді іздеу мен талдауды қамтамасыз ететін ақпараттық жүйелер қажет.

Әлеуметтік - экономикалық қайта құру кезеңінің бірқатар себептеріне байланысты ғылым мен білімді ақпараттық қамтамасыз ету деңгейі дамыған елдерге қарағанда бір - екі деңгейге төмен. Қатаң қаржылық шектеулердің салдарынан тіпті жетекші кітапханалар мен ақпараттық орталықтарды отандық және шетелдік

ғылыми - техникалық мерзімді басылымдармен толықтыру деңгейі күрт төмендеді. Таяу жылдары жағдайды дәстүрлі әдістермен жақсы жаққа өзгерту мүмкін емес екені анық, сондықтан АКТ қолдану және ақпараттық қорларды электронизациялау негізінде ғалымдар мен мамандарды ақпараттық қамтамасыз ету деңгейін арттыру мәселесін шешу үшін жаңа дәстүрлі емес тәсілдер қажет болды. Бұл мемлекеттік ведомстволардың электронды кітапханаларды құру және пайдалану жөніндегі қызметіне назар аударғанын түсіндіреді.

Зерттеу әдістері.

Пайдаланушылардың электрондық ақпараттық ресурстарға жариялы (оның ішінде қашықтықтан) қол жеткізуін қамтамасыз ету ғылымға, білім мен мәдениетке ақпараттық қызмет көрсетудің бірінші кезектегі міндеттерінің бірі болды. Қазіргі жағдайда, тек баспа құралдарына негізделген ақпараттық қызмет көрсету тұжырымдамасы ескіргенін және оны басқасымен алмастырғанын дәлелдеуді қажет етпейді - пайдаланушының уақыты мен орналасқан жеріне қарамастан, шексіз мөлшерде таратылатын және ғаламдық деректер желілері арқылы лезде қол жетімді әр түрлі ақпараттың электронды ұсынылуына негізделген.

Зерттеу нәтижелері.Қазақстанның жоғары оқу орындарының кітапханалары соңғы жылдары білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігіне айналып, заманауи талаптарға сай жаңғыруда. Бұл өзгерістер оқу процесінің сапасын арттыруға, студенттердің ғылыми-зерттеу қызметін қолдауға және ақпараттық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған.

Заманауи міндеттер

1.Цифрландыру және автоматтандыру

Жоғары оқу орындарының кітапханалары ақпараттық технологияларды енгізу арқылы қызмет көрсету сапасын арттыруда. Мысалы, Қарағанды техникалық университетінде кітапхана қоры 1 миллион данадан асады, оның 4 мыңнан астамы цифрландырылған. Бұл шара оқырмандар санын арттырып,

қызмет көрсету уақытын қысқартуға мүмкіндік берді.

2.Коворкинг орталықтарын құру

Студенттердің оқу процесін қолдау мақсатында коворкинг орталықтары ашылуда. Торайғыров университетінде 1560 шаршы метр аумақты қамтитын коворкинг орталығы, конференц-зал және демалыс орындары студенттердің оқу процесіне деген қызығушылығын арттыруда.

3. Ғылыми ақпараттық ресурстарға қолжетімділік

Қазақстанның жоғары оқу орындары халықаралық ғылыми базаларға қолжетімділікті қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдауда. Мысалы, М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетінде 265 мыңнан астам кітап пен мақала қамтылған электрондық каталог жұмыс істейді.

Негізгі ережелер.Қазақстанның жоғары оқу орындарындағы кітапханалардың қызметін дамыту мен жетілдіруге қатысты негізгі ережелерді бірнеше бағытта қарастыруға болады. Олар заманауи талаптарға сай жұмыс жасау және оқу процесіне тиімді ықпал ету үшін маңызды:

1. Цифрландыру мен автоматтандыру

• Ереже: Кітапхана ресурстарын цифрландыру және ақпараттық жүйелерді автоматтандыру арқылы қолжетімділікті арттыру.

• Мақсат: Студенттер мен оқытушылардың ғылыми және оқу материалдарына жылдам әрі оңай қол жеткізуін қамтамасыз ету.

2. Ресурстарды жаңғырту және толықтыру

• Ереже: Кітапхана қорын жаңа ғылыми жұмыстармен, оқулықтармен және зерттеу материалдарымен үнемі толықтырып отыру.

• Мақсат: Оқырмандарға қажетті ақпаратты үздіксіз және заманауи түрде ұсыну.

3. Коворкинг және оқу алаңдарын құру

• Ереже: Студенттердің оқу процесіне тиімді қатысуын қамтамасыз ету

үшін кітапханаларда оқу және шығармашылық алаңдарын ұйымдастыру.

- **Мақсат:** Жеке және топтық жұмыс жүргізу үшін жайлы және ыңғайлы ортаны қамтамасыз ету.

4. Ақпараттық ресурстарға қолжетімділік

- **Ереже:** Электрондық кітапханалар мен ғылыми базаларға қол жеткізуді қамтамасыз ету.

- **Мақсат:** Ғылыми ақпаратқа, деректер қорына және журналдарға жылдам қол жеткізуді қамтамасыз ету.

5. Оқырманға бағытталған қызмет көрсету

- **Ереже:** Оқырмандардың қажеттіліктерін ескере отырып, кітапхана қызметтерін ұсынып, оларды кәсіби түрде қолдау.

6. Кітапхана қызметкерлерінің біліктілігін арттыру

- **Ереже:** Кітапхана қызметкерлерінің білімін жетілдіріп, заманауи технологияларды меңгеруін қамтамасыз ету.

- **Мақсат:** Оқу үдерісіне тиімді қызмет көрсету үшін кітапхана қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыру.

- **Ереже:** Студенттер мен оқытушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын қолдау үшін кітапхана ресурстарын пайдалану.

- **Мақсат:** Оқу орнында жүргізілетін ғылыми-зерттеу жұмыстарының сапасын арттыру.

8. Мәдени және әлеуметтік іс-шаралар ұйымдастыру

- **Мақсат:** Студенттерді мәдени даму мен білім алуға ынталандыру.

9. Этика мен құқықтық мәселелер

- **Ереже:** Авторлық құқықты сақтай отырып, ақпараттық ресурстарды пайдалану.

- **Мақсат:** Зияткерлік меншік құқықтарын бұзбай, заңды түрде ақпараттық қызмет көрсету.

Бұл ережелер университет

кітапханаларының заманауи білім беру жүйесінің бір бөлігі ретінде тиімді жұмыс жасауына ықпал етеді, сондай-ақ студенттер мен оқытушыларға қолайлы жағдайлар жасайды.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Қазақстанның жоғары оқу орындарының кітапханалары заманауи талаптарға сай жаңғырып, білім беру процесінде маңызды рөл атқарып келеді. Кітапханалар тек ақпараттық ресурс орталығы емес, сонымен қатар білім беру мен ғылыми-зерттеу қызметтерін қолдайтын, шығармашылық пен инновацияларға негізделген кеңістіктерге айналды.

Цифрландыру, автоматтандыру және электрондық ресурстарға қолжетімділік сияқты жаңашылдықтар оқу орнындағы кітапхана қызметін жаңа деңгейге көтеруде. Сонымен қатар, коворкинг алаңдарының, заманауи оқу орталықтарының құрылуы студенттер мен оқытушылар үшін қолайлы жағдайлар туғызып, шығармашылық жұмысты тиімді жүргізуге ықпал етуде.

Кітапхана қызметкерлерінің кәсіби біліктілігін арттыру, ғылыми-зерттеу жұмыстарына қолдау көрсету және ақпараттық мәдениетті дамыту сияқты міндеттер осы саладағы жұмыстың басты бағыттары болып табылады. Бұл шаралар кітапханалардың тек ақпараттық ресурстар ұсынатын мекеме ғана емес, сонымен қатар оқу үдерісіне тікелей қатысатын және студенттер мен оқытушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын қолдайтын алаң екенін көрсетеді.

Болашақта осы бағыттағы жұмыстарды одан әрі дамыту, жаңа технологиялар мен инновациялық шешімдерді енгізу арқылы кітапханалар білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып, студенттердің сапалы білім алуына зор ықпал ететін болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Агандеев, Е.А. Электронный каталог наукоёмкой продукции с доступом через Интернет / Е.А. Агандеев [и др.] // Технологии Интернет - на службу обществу.

(Актуальные проблемы использования и развития Интернет/Инtranet технологий): сб. ст. по материалам Всерос. науч.-практ. конф. - Саратов, 2016. - С. 100-105. - Библиогр.: 5 назв.

2. Акеройд Дж. Управление развитием электронных библиотек // Науч. и технич. б-ки. - 2011. - №2. - С. 119-127.

3. Байтингер, Г.А. Этапы создания электронного каталога / Г.А. Байтингер, О.А. Дубовицкая, Н.О. Ильиных // Науч. и технич. б-ки. - 2015. - № 12. - С. 36-42.

4. Қарағанды техникалық университеті. (2023). "Кітапхана қызметін цифрландыру мен автоматтандыру жұмыстары". itest.kz.

5. Торайғыров университеті. (2023). "Коворкинг орталықтарын құру және кітапхананың оқу алаңдары". itest.kz.

6. М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті. (2023). "Электрондық каталог пен ғылыми ресурстарға қолжетімділік". itest.kz.

Pajdalanған adebietter tizimi:

1. Agandeev, E.A. Elektronnyy katalog naukoemkoy produktsii s dostupom cherez Internet / E.A. Agandeev [i dr.] // Tekhnologii Internet - na sluzhbu obshchestvu. (Aktual'nye problemy ispol'zovaniya i razvitiya Internet/Intranet tekhnologiy): sb. st. po materialam Vseros. nauch.-prakt. konf. - Saratov, 2016. - S. 100-105. - Bibliogr.: 5 nazv.

2. Akeroyd, D. Upravlenie razvitiyem elektronnykh bibliotek // Nauch. i tekhnich. b-ki. - 2011. - №2. - S. 119-127.

3. Baytinger, G.A. Etapy sozdaniya elektronnoy kataloga / G.A. Baytinger, O.A. Dubovitskaya, N.O. Ilyinykh // Nauch. i tekhn. b-ki. - 2015. - № 12. - S. 36-42.

4. Karagandy Tekhnicheskiiy Universiteti. (2023). "Kitapkhana kyzmetin tsifrlandyru men avtomattandyru zhumyssary". itest.kz.

5. Toraygyrov Universiteti. (2023). "Kovorking ortalyktaryn kuryu zhane kitapkhanyn oku alandary". itest.kz.

6. M. Kozybaev atyndagy Soltustik Kazakstan Universiteti. (2023). "Elektrondyk katalog pen bilimdy resurstarga koldzhetimdilik". itest.kz.

Авторлар туралы мәліметтер

Құдайбергенова Рабиға Бауржанқызы

Лауазымы: Семей қаласы, «Alikhan Bokeikhan University» білім беру мекемесі, Ақпараттық-технологиялар ғылымдары кафедрасының кафедрасының аға оқытушысы

Почталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан, Семей қаласы, Ибраева 181/93

Ұялы тел.: 87779805621

E-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

Умбетова Дарига Оразхановна

Лауазымы: Семей қаласы, «Alikhan Bokeikhan University» білім беру мекемесі, Ақпараттық-технологиялар ғылымдары кафедрасының кафедрасының аға оқытушысы

Почталық мекен-жайы: 071405, Қазақстан, Семей қаласы, Пархоменко, 124

Ұялытел.: 87075111798

E-mail: dariga_u17@mail.ru

Информация об авторах

Құдайбергенова Рабиға Бауржановна

Должность: Старший преподаватель кафедры «Информационно-технологических наук» «Alikhan Bokeikhan University» г.Семей

Почтовый адрес: 071400, Казахстан, г. Семей, ул. Ибраева 181/93

Мобильный телефон: 87779805621

E-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

Умбетова Дарига Оразхановна

Должность: Старший преподаватель кафедры «Информационно-технологических наук» «Alikhan Bokeikhan University» г. Семей

Почтовый адрес: 071405, Казахстан, г. Семей, ул. Пархоменко, 124

Мобильный телефон: 87075111798

E-mail: dariga_u17@mail.ru

Author Information

Kudaybergenova Rabiga Baurzhankyzy

Position: Senior Lecturer at the Department of Information Technology Sciences, AlikhanBokeikhan University, Semey

Postal address: 071400, Kazakhstan, Semey city, Ibrayeva 181/93

Mobile phone: +77779805621

E-mail: kudaybergenova.rabiga@mail.ru

Umbetova Dariga Orazhanovna

Position: Senior Lecturer at the Department of Information Technology Sciences, AlikhanBokeikhan University, Semey

Postal address: 071405, Kazakhstan, Semey city, Parhomenko, 124

Mobile phone: 87075111798

E-mail: dariga_u17@mail.ru